

PRZEGLĄD BIBLIOGRAFICZNY WAŻNIEJSZEJ LITERATURY POLSKIEJ POŚWIĘCONEJ PROBLEMATYCE DZWONÓW

Prace o charakterze monograficznym

- Antoniewicz Bołoz W., *Krośnieńskie dzwony, z podań miasta*, Krosno 1898.
- Badecki K., *Lwowska wieża ratuszowa i jej dzwony*, Lwów 1920.
- Badecki K., *Ludwisarstwo lwowskie za Zygmunta I*, Lwów 1921.
- Badecki K., *Zniszczony dzwon Bernardynów lwowskich*, Lwów 1930.
- Balwierczak J., *Dzwony jako przedmiot sztuki kościelnej*, Kraków 1887.
- Bochnak A., Pagaczewski J., *Polskie rzemiosło artystyczne wieków średnich*, Kraków 1959.
- Bogucka M., *Gdańsk jako ośrodek produkcyjny*, Warszawa 1962.
- Borawski A., *O ludwisarstwie i dzwonach w Polsce*, Kraków 1921.
- Brensztajn M., *Zarys dziejów ludwisarstwa na ziemiach byłego Wielkiego Księstwa Litewskiego*, Wilno 1924.
- Czarnecki J., *Pieśń o dzwonie Schillera w polskim przekładzie J. N. Kamińskiego z uwagami nad poematem i z tablicą poglądową na piec odlewniczy i na formę dzwonu*, Lwów 1904.
- Dziekoński T., *Metalurgia miedzi, ołowiu i srebra w Europie Środkowej od XV do końca XVIII w.*, Wrocław - Warszawa - Kraków 1963.
- Dzwony archidiecezji warszawskiej*, Poznań 2000 (mps).
- Dzwony diecezji lubelskiej*, Poznań 2000 (mps).
- Dzwony diecezji płockiej*, Poznań 2001 (mps).
- Dzwony diecezji sandomierskiej*, Poznań 2000 (mps).
- Dzwony diecezji siedleckiej, czyli podlaskiej*, Poznań 2000 - 2001 (mps.).
- Dzwony diecezji warmińskiej*, Poznań 2001 (mps.).
- Gąsiorowski N., *Przemysł metalowy polski w rozwoju dziejowym*, Warszawa 1929.
- Gierdziejewski K., *Zarys dziejów odlewnictwa polskiego*, Stalinogród 1954.
- Górski E., *Konsekracja kościoła i poświęcenie dzwonu. Studium liturgiczno-historyczne*, Sandomierz 1957.
- Grabowski J., Szychliński G., *Stan zachowania trzech pozostałych dzwonów carillonu Joanna Moora* (mps. Muzeum Historyczne Miasta Gdańska, 1998).
- Groszkowski T., *Monografia cechu mosiężników i brązowników m. st. Warszawy*, Warszawa 1922.
- Herbst S., *Toruńskie cechy rzemieślnicze*, Toruń 1933.
- Hinz E., *Z dziejów muzyki kościelnej w diecezji chełmińskiej*, Pelplin 1994.
- Jodłowski K., Łuczak T., *Zabytkowe dzwony ziemi lubuskiej*, Poznań 2002, (mps).
- Jubileuszowe wydanie z okazji 130-letniej rocznicy założenia firmy 1808 - 1938. Dzwony kościelne. Największe w kraju odlewnie dzwonów Braci Felczyńskich w Kaluszu i L.*

- Felczyńskiego i S-ki w Przemyśle*, 1938.
- Kaźmierczak M., *Repertuar carillonu Ratusza Głównomiejskiego w Gdańsku na podstawie Księgi Wieżowej Theodora Friedricha Gülicha z 1769 roku, zachowanej w Archiwum państwowym w Gdańsku* (mps, praca magisterska, Akademia Muzyczna w Gdańsku, 2002).
- Kończakowski J., *Wiadomości dotyczące się przemysłu i sztuki w dawnej Polsce*, Kraków - Warszawa 1888.
- Komorowski W., *Historia dzwonów. Zabytkowe dzwony karpackie*, Warszawa 1988.
- Kowalski K. M., *Inskrypcje na dzwonach gotyckich w Prusach. Studium z epigrafiki kampanologicznej*, Gdańsk 2006.
- Kowalski K. M., *Tubae Dei. Studia kampanologiczne*, Gdańsk 2006.
- Kruszyński T., *Sztuka i przemysł artystyczny w Gdańsku*, Lwów 1927.
- Kruszyński T., *Gdański przemysł odlewniczy. Dzwony (rkps)*.
Ludwisarstwo stargardzkie i pomorskie XIV - XVII wieku. W 350 rocznicę odlania ostatniego dzwonu w Stargardzie. Katalog wystawy Muzeum w Stargardzie, red. Marcin Majewski, Stargard 2003.
- Łopieński Z., *Przemysł brązowniczy w Warszawie*, Warszawa 1927.
- Łukaszewicz, *Dzwony w Krośnie*, Krosno 1900.
- Majewski M., *Ludwisarstwo stargardzkie XV - XVII wieku*, Stargard 2005.
- Miecznikowski A., *Przewodnik dla giserów*, Warszawa 1864.
- Piaskowski J., *Technologia dawnych odlewów artystycznych*, Kraków 1981.
- Piłkowski Z., *Carillon*, Częstochowa 2002 (rkps).
- Rokosz M., *Dzwony i wieże Wawelu*, Kraków 2006.
- Rymkowski J., *Pamiętka odlewu i chrztu dzwonu dla kościoła św. Stanisława Kostki*, Łódź 1911.
- Rzepa J., Kornecki M., *Dzwony diecezji tarnowskiej*, Kraków 2001.
- Sachs C., *Historia instrumentów muzycznych*, Kraków 1989.
- Samek J., *Polskie rzemiosło artystyczne. Czasy nowożytne*, Warszawa 1984.
- Samek J., *Polskie rzemiosło artystyczne. Średniowiecze*, Warszawa 2000.
- Straty wojenne. Zabytkowe dzwony utracone w latach 1939 - 1945 w granicach Polski po 1945 roku*,
- t. I - województwo krakowskie i rzeszowskie, oprac. J. Gołos, A. Kasprzak-Miler, Poznań 2000,
- t. II - województwo, oprac. T. Łuczak, Poznań 2006.
- Szydłowski T., *Dzwony starodawne przed r. 1600 na obszarze b. Galicji*, Kraków 1922 - rec. A. Chmiel, *Rocznik Krakowski*, T. XIX, 1923.
- Tureczek M., *Najstarsze dzwony na Ziemi Międzyrzeckiej do 1815 roku*, Zielona Góra 2005.
- Teofil Prezbyter Diversarum Artium Schedules. Średniowieczny zbiór przepisów o sztukach*

- rozmaitych*, (tłum. i oprac. S. Kobielus), Kraków 1998.
- Teofila, kapłana i zakonnika o sztukach rozmaitych ksiąg troje*, Kraków 1880.
- Wiśniewski J., *Podręcznik historii muzyki kościelnej w zarysie*, Pelplin 1934.
- Wróblewska E., *Ludwisarnie Benningów, Wittwercków i Anthonych. Studium z dziejów gdańskiego cechu odlewniczego*, Warszawa 1999.
- Wójtowicz A., Mąka M., *Kapliczka i zabytkowy dzwonek na chmury w Targowisku*, Kraków 2000.
- Wystawa zdobnictwa ludwisarskiego. Szkic pamiątkowy zamiast katalogu, Lwów 1920.
- Zdrenka J., *Inskrypcje na zabytkach Rugii do końca XVIII wieku*, Gdańsk 2001.

Artykuły i opracowania, rozdziały w pracach zbiorowych o charakterze naukowym

- Adamek T., *Dzwon Gotycki z Lipnicy Wielkiej w Tarnowskim Muzeum Diecezjalnym*, Roczniki Humanistyczne, t. XVII, z. 5 1967.
- Badecki K., *Melchior Herle i Jan Milner, lwowscy ludwisarze renesansu 1572 - 1588*, Ziemia Czerwieńska, R. I, z. 2 1935.
- Biborski M., Bogacz T., *Pęknięcie serca królewskiego Dzwonu Zygmunta*, przegląd Odlewnictwa, nr 11, 2001.
- Biborski M., Kędziński Z., Stępiński J., *Konserwatorskie analizy metalograficzne pękniętego serca dzwonu Zygmunta*, Studia Wawenalia, R. IX/X, 2001 - 2002.
- Bieniecki T., *Ludwisarstwo gdańskie* (w:) Gdańsk, jego dzieje i kultura, red. F. Mamuszko, Warszawa 1969.
- Bochnak A., *Eksport z miast pruskich w głąb Polski w zakresie rzemiosła artystycznego*, Studia Pomorskie, t. II, 1957.
- Bolz B., *Dzwony katedry gnieźnieńskiej*, Studia Gnesnensia, t. II, 1976.
- Borawski A., *Dzwony zmartwychwstałej Polski*, Wiara i Czyn, nr 7, b. r. w.
- Budzyński G., Gudel J., Sankiewicz M., *Barwa dźwięku zabytkowych gdańskich dzwonów* (w:) International Seminar: Presentation of the industrial heritage Gdańsk outlook, Gdańsk 1993.
- Budzyński G., Czyżewski A., *Analiza jakości akustycznej 17-dzwonowego karylionu funkcjonującego w wieży Ratusza Głównego Miasta Gdańska* (mps., Zakład Inżynierii Dźwięku Politechniki Gdańskiej, 1994).
- Bystrzycki L., *Grabież mienia związków wyznaniowych na ziemiach polskich „wcielonych” do III rzeszy w okresie hitlerowskiej okupacji (1939 - 1945)* (w:) Kościół katolicki na ziemiach polskich w czasie II wojny światowej, t. VIII, z. 4, 1979.
- Chwałek J., Paprocki H., Zubert B., *Dzwon* (hasło w:) Encyklopedia katolicka, t. IV, Lublin 1989.
- Dreścik J. J., *Dzwony utracone w okresie II wojny światowej z terenów diecezji krakowskiej*.

- Wykonawcy i warsztaty*, Teki Historyczne, t. 12, 2000.
- Dzwony kościelne. Odlewnia dzwonów Braci Felczyńskich w Kałuszu, w Przemysłu*, Lwów. b. r. w. (ok. 1929).
- Eckhard J., *Rzemiosło artystyczne do końca XIX w. Odlewnictwo* (w:) *Dziesięć wieków Poznania*, red. K. Malinowski, t. III, Poznań 1956.
- Felczyński* (hasło w:) *Encyklopedia Muzyczna PWN*, t. III, Kraków 1987.
- Fiebig-Drzewiecka M., Grabowski J., Szychliński G., *Notacja kołkowa bębna carillonu ratusza Głównego Miasta w Gdańsku* (w:) D'Oriana. *Awiza biblioteczne*, Gdańsk 2002.
- Frydrychowicz R., *Dzwony kościelne w diecezji chełmińskiej*, *Roczniki Towarzystwa Naukowego Toruńskiego*, R. XXII, 1925; R. XXXIII, 1926.
- Gapczyński T., *Dzwony w Wielkim Księstwie Poznańskim*, *Przegląd Kościelny*, R. 1, t. I, 1902.
- Gieysztor A., *O dacie średniowiecznego dzwonu „pro pace” ze Słaczna na Śląsku* (w:) *Studia Hieronimo Feicht septuagenario dedicata*, red. Z. Lissa, Kraków 1967.
- Gołoś J., Siejna-Bernady O., Zeyland-Korytek M., *Słownik terminologiczny zabytków*, z. 3: *Instrumenty muzyczne*, cz. 2, *Instrumenty strunowe, dęte, perkusyjne, samogrające i varia*, Warszawa 1995.
- Górski A., *Dzieje dzwonów zielonogórskich*, *Studia Zachodnie* t. VII, 2004.
- Górski A., *Franciscus Voillardus - wędrowny ludwisarz. Przyczynek do dziejów ludwisarstwa na Ziemi Międzyrzeckiej* (w:) *Ziemia Międzyrzecka. Szkice z dziejów pogranicza*, red. B. Mykietów, M. Tureczek, *Międzyrzecz - Zielona Góra* 2004.
- Górski E., *Poświęcenie dzwonu*, *Kronika Diecezji Sandomierskiej*, R. 43, nr 1, 1950.
- Gryz R., *Zniszczenia świątyń katolickich w Polsce pod okupacją niemiecką*, *Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej*, nr 3, 2007.
- Gwiżdż A., Pstuś W., *Dawne odlewnictwo dzwonów na terenie Krakowa*, *Przegląd odlewnictwa*, t. XXV, 1975.
- Hochleitner J., *Funkcje średniowiecznych dzwonów jako przejaw procesu sakralizacji przestrzeni kulturowej*, *Studia Warmińskie*, R. XXXVI, 2000.
- Januszajtis A., *Gdańskie zegary, dzwony i karyliony*, Pelplin 2003.
- Jaworski T., Nasieniewski M., Przegiętka K., *Dzwony Starego i Nowego Miasta Torunia - stan obecny* (w:) *Tajemnice starych dzwonów Torunia i Chełmna w 500-tą rocznicę ulania wielkiego dzwonu Tuba Dei spisane*, red. T. Jaworski., M. Nasieniewski, K. Przegiętka, Toruń 2001.
- Kamiński J. A., *Dzwony Świecia i okolic*, *Jantarowe Szlaki*, R. XXXII, nr 2 1989.
- Kiryk F., *Cechowe rzemiosło metalowe. Zarys dziejów do 1939 roku*, Kraków - Warszawa 1971.
- Kizik E., *Die Funktion der Glockeninschriften. Ein Versuch ihrer Einteilung unter methodologischen Aspekt*, *Jahrbuch für Glockenkunde*, 13-14 Bd, 2001/2002. Tenże

- tekst wcześniej w pracy wydanej w Heidelbergu w 1992 roku.
- Kizik E., *Gdańskie umowy na odlewanie dzwonów z XVII i XVIII wieku. Uwagi po lekturze pracy Elżbiety Wróblewskiej*, Kwartalnik Historii Kultury Materialnej, R. L, nr 3-4 2002.
- Kizik E., *Nowe polskie prace na temat historii dzwonów*, Kwartalnik Historii Kultury Materialnej, R. LIII, nr 1, 2005.
- Klamann E., Szychliński G., *Carillon ratusza Głównego (Prawego) Miasta w Gdańsku*, Jantarowe Szlaki, nr 3, 2001.
- Kluczajd K., *Dzwony w toruńskim ratuszu staromiejskim*, Rocznik Toruński, t. 27, 2000.
- Kochanowska J., *Szczeciński dzwon Maryjny z 1524 roku ze zbiorów Muzeum Narodowego w Szczecinie*, Materiały Zachodniopomorskie, t. XXVI, 1980.
- Kochanowska J., *Köckeritz (Kockeritz, Kökeritz)*, (hasło w:) Encyklopedia Szczecina, t. I, szczecin 1999.
- Korneccy F i M., *Dzwony*, Ziemia, R. III, nr 4 1958.
- Korzeniowski T., *Niektóre zabytkowe dzwony Kociewia - cenne przykłady dawnej sztuki ludwisarskiej z XIII - XVIII wieku* (w:) Zabytki Kociewia. Materiały z Sympozjum Wiślanego, red. R. Klima, Tczew 1999.
- Kowalski K. M., *Artefakty jako źródło poznania. Studium z teorii nauki historycznej*, wyd. I Gdańsk 1993, wyd. II Gdańsk 1996.
- Kowalski K. M., *Gotyckie dzwony Elbląga* (w:) 750 lat praw miejskich Elbląga, red. A. Groth, Gdańsk 1996.
- Kowalski K. M., *Gotyckie dzwony w Pucku* (w:) Historia Pucka, red. A. Groth, Gdańsk 1998.
- Kowalski K. M., *Dzwony gotyckie z Łebienia, nowej Wsi, Osieków i Rozłazina. Małe studium z kampanologii historycznej ziemi leborskiej*, Biuletyn Historyczny Lęborskiego Bractwa Historycznego i Muzeum w Lęborku, nr 24, 2004.
- Kowalski K. M., *Dzwony jako szczególne wytwory rzemiosła artystycznego integrujące walory muzyczne i plastyczne. O metodach poznawania złożonego dzieła sztuki w praktyce dydaktycznej* (w:) Wybrane aspekty sztuki i edukacji estetycznej, red. J. Chaciński, Słupsk 2004.
- Kowalski W., *Między Gdańskiem a Krakowem. Z badań nad ludwisarstwem średniowiecznym i doby nowożytnej*, Studia historyczne, R. XXXI, z. 3, 1988.
- Kowalski W., *Średniowieczne i wczesnonowożytne inskrypcje na dzwonach północno-zachodniej Małopolski* (w:) Inskrypcje toruńskie, red. I. Sawicka, Toruń 1999.
- Kozłowski D., *Rabunek dzwonów kościelnych diecezji chełmińskiej w okresie II wojny światowej*, Pelplin 1998 (praca dyplomowa).
- Kruszyński T., *Gdański przemysł odlewniczy, Sprawozdania z czynności posiedzeń PAU*, T. LIII, 1952.
- Lewicki B., *O napisie ruskim na dzwonie św. Jerzego we Lwowie*, Czasopismo naukowe

Zakładu Ossolińskich, Lwów 1831.

Ludwisarstwo w Polsce. Materiały z III Sesji Naukowej z cyklu Rzemiosło artystyczne i wzornictwo w Polsce, zorganizowanej przez Muzeum Okręgowe w Toruniu oraz Toruński Oddział Stowarzyszenia Historyków Sztuki w dniach 8-9 listopada 2002 roku, red. K. Kluczwajd, Toruń 2003. W ramach tomu następujące opracowania i artykuły poświęcone problematyce dzwonów:

- W. Rozyrkowski, *Funkcje sakralne dzwonów w średniowieczu - na przykładzie diecezji chełmińskiej*;
- K. M. Kowalski, *Bernhard Schmid jako badacz dziejów ludwisarstwa Prus Krzyżackich i Królewskich*;
- M. Majewski, *Ludwisarze stargardzcy XV - XVII wieku i ich wyroby*;
- E. Okoń, *Dzwony z kościoła pocysterskiego w Koronowie*;
- Z. Dolczewski, *Bartłomiej Cymbalny i jego dzwony. Studium z dziejów ludwisarstwa w Wielkopolsce*;
- J. J. Dreścik, *Weidnerowie. Karta z dziejów odlewnictwa krakowskiego*;
- P. Oszczanowski, *Rodzina Götzów - z historii wrocławskiego ludwisarstwa. Wstęp do badań*;
- M. Trojanowska, *Szata artystyczna dzwonów wykonanych w latach 1920 - 1939 w przemyskiej ludwisarni Braci Felczyńskich, filii odlewni kałuskiej*;
- T. Łuczak, *Fundacje dzwonów w dwudziestoleciu międzywojennym*;
- A. Kasprzak - Miler, *Stary wojenne - zabytkowe dzwony utracone w latach 1939 - 1945 w granicach dawnego woj. Krakowskiego i rzeszowskiego*;
- J. Swadowski, *Niektóre problemy związane z analizą akustyczną dzwonów*;
- A. Karwiński, J. Krokosz, J. Przybylski, J. Stachańczyk, *Komputerowe wspomaganie procesów rekonstrukcji zabytkowych obiektów artystycznych*;
- Z. Piłkowski, *Carillon*;
- G. Szychliński, *Konstrukcja mechanizmu carillonu z 1561 roku Johannes Moora z Ratusza Głównego Miasta w Gdańsku*;
- M. Kaźmierczak, *Repertuar gdańskich Carillonów*;
- M. Paś, *Dzwony i moździerze w zbiorach Muzeum narodowego w Krakowie*;

Łatko A., *Dzwon Zygmunta*, Jastrzębie 1998.

Łuczak T., *Zabytkowe dzwony kościelne w Wielkopolsce. Stan zachowania i perspektywy badawcze*, Ochrona Zabytków, R. LIII, nr 2 2005.

Łuczak T., *Dzwon czy złom*, Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej, nr 3, 2007.

Majewski M., *Ludwisarstwo stargardzkie XVI - XVII wieku. Przyczynek do „Corpus’u Campanorum Pomeranorum”* (w:) Mała Ojczyzna - wczoraj i dziś. Materiały z sesji. Muzeum w Stargardzie szczecińskim, 1999.

- Majewski M., *Dawne dzwony Trzebiatowa (XIV - XVI w.)* (w:) Trzebiatów - historia i kultura. Materiały z konferencji, Trzebiatów 17 - 18 maja 2001, red. W. Łysiak, Poznań 2001.
- Majewski M., *Dzwon z kościoła św. Jana w Stargardzie z przedstawieniem plakiety pielgrzymiej z Eichstätt*, Stargardia, t. I, 2001.
- Majewski M., *Słów kilka o ludwisarzach stargardzkich przełomu XV i XVI wieku*, Stargardia, t. I, 2001.
- Majewski M., *Wyroby stargardzkich złotników, konwisarzy i ludwisarzy w wyposażeniu kościołów wiejskich Pomorza (XV - XVIII w.)* (w:) Dzieje wsi pomorskiej. III Międzynarodowa Konferencja Naukowa, Włocibórz 14 - 16 maja 2004, red. R. Gaziński, Dygowo - szczecin 2004.
- Majewski M., Tureczek M., *Merten Jacob - ludwisarz pogranicza polsko-wielkopolsko-brandenbursko-pomorskiego przełomu XV i XVI wieku* (w:) Ziemia Międzyrzeczka. Śladami historii, red. B. Mykietów, M. Tureczek. Międzyrzecz - Zielona Góra 2005.
- Mańkowski A., *O „bajrowaniu” i innych dzwoniach na Pomorzu*, Zapiski Towarzystwa Naukowego Toruńskiego, t. IX, nr 3-4 1934.
- Maréchal K., *Technologia odlewania dzwonów*, Przegląd Odlewnictwa, nr 8 - 9, 1974.
- Michniewicz J., *Struktura i skład chemiczny próbki dzwonu z placu Nowy Targ we Wrocławiu* (w:) Archeologia et historia urbana, Elbląg 2004.
- Molenda D., Balcerzak E., *Metale żelazne na ziemiach polskich od XIV do XVIII wieku (zastosowanie i wyroby)*, Studia z Historii Kultury materialnej, t. LIX, red. Z. Kamińska, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk, Łódź 1987.
- Molenda D., *Eksploracja rud miedzi i handel miedzią w Polsce w późnym średniowieczu i w początkach nowożytności (do 1795 roku)*, Przegląd Historyczny, t. LXXX, z. 4 1989.
- Myśliwski G., *Rola dźwięku w społeczeństwach tradycyjnych* (w:) Aetus media, aetus moderna. Studia ofiarowane Prof. Henrykowi Samsonowiczowi w 70. rocznicę urodzin, red. H. Manikowska, A. Bartoszewicz, W. Fałkowski, Warszawa 2000.
- Okoń E., *Konstrukcje dzwonne na wieży kościoła p.w. św. Jana Chrzciciela i św. Jana Ewangelisty w Toruniu* (w:) Dzieje i skarby kościoła świętojańskiego w Toruniu, red. K. Kluczajd, M. Woźniak, Toruń 2002.
- O opłatach za dzwonięcie w wieku XIX* - Encyklopedia kościelna, t. iV, Warszawa 1874.
- Pajduk A., *Ludwisarstwo gdańskie od XVI do pocz. XIX w.*, Gdańsk 1981 (praca magisterska).
- Pawlak E., Krzepakowski M., *Pracownia ludwisarska z XIII w. z Poznania Środki*, Wielkopolskie Sprawozdania Archeologiczne, t. VI, 2003.
- Piaskowski J., *Technologia metali w XI - XII wieku w świetle książki Teofila „O sztukach rozmaitych ksiąg troje”*, Studia i Materiały do dziejów nauki Polskiej, t. III, 1955.
- Piaskowski J., *Technika odlewania w X - XII wieku w świetle traktatu mnicha Teofila „O sztukach rozmaitych ksiąg troje”*, Przegląd Odlewnictwa, nr 2, 1978.
- Pilkowski Z., *Dzwon - problemy kształtu i tworzywa*, Przegląd Odlewnictwa, t. XLI, nr 4/5

1991.

Pokora J., *Stan i potrzeba badań nad zabytkowymi dzwonami w Polsce*, *Ochrona Zabytków*, R. XXV, nr 4, 1972.

Remer J., *Artystyczne wartości dzwonów kościelnych*, *Sztuki Piękne*, R. I, nr 2 1918.

Rozyrkowski W., *Dzwony średniowiecznego Torunia* (w:) *Tajemnice starych dzwonów Torunia i Chełmna w 500-tą rocznicę ulania wielkiego dzwonu Tuba Dei* spisane, red. T. Jaworski., M. Nasieniewski, K. Przegiętka, Toruń 2001.

Rozyrkowski W., *Dzwony średniowiecznego Torunia i ich funkcje w życiu miasta*, *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej*, R. LI, nr 1 2001.

Rozyrkowski W., *Kilka uwag o sakralnej funkcji dzwonów w średniowieczu*, *Nasza Przeszość*, t. 97, 2002.

Sachs R., *Odlewnictwo w brązie* (hasło w:) *Encyklopedia Wrocławia*, red. J. Harasimowicz, Wrocław 2000.

Samsonowicz H., *Dzwon Zygmunta* (w:) *Sztuka i historia. Materiały z sesji Stowarzyszenia Historyków Sztuki*. Kraków 1988, Warszawa 1992.

Schmidt A., *Motywy numizmatyczne na XVIII-wiecznym dzwonie z Gniezna*, *Wiadomości Numizmatyczne*, R. XIX, z. 1 1975.

Semkowicz W., *Spiska sztuka odlewnicza i jej związki z Krakowem*, *Rocznik Krakowski*, t. XXV, 1934.

Sękowski K., *Dzwon Nowak w katedrze wawelskiej*, *Przegląd Odlewnictwa*, nr 11, 1974.

Sękowski K., Krokosz J., *Badania metaloznawcze materiału dzwonu „Urban” w Bieczu*, *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki*, R. XXV, nr 2 1981.

Sękowski K., *Odlewnictwo krakowskie w pierwszej połowie XVI wieku*, Kraków 1980.

Sękowski K., *Statuty krakowskiego cechu konwisarzy i ludwisarzy z roku 1412 i 1512 jako źródło do historii techniki*, *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki*, R. XXIX, nr 2 1984.

Siarkowski W., *Dzwony w Guberni Kieleckiej. Rzecz archeologiczno - historyczna*, Warszawa 1878.

Skoczeń B., *Dzwon Zygmunta. Od apologii władzy do apologii narodu* (w:) *Klejnoty i sekrety Krakowa. Teksty z antropologii miasta*, red. R. Godula, Kraków 1994.

Soborska-Zielińska A., Zieliński M. G., *Dzwony Chełmskie. Zarys dziejów*, *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej*, R. XLV, nr 1 1997.

Soborska-Zielińska A., *Dzwony w Chełmnie i ich znaczenie w życiu miasta* (w:) *Tajemnice starych dzwonów Torunia i Chełmna w 500-tą rocznicę ulania wielkiego dzwonu Tuba Dei* spisane, red. T. Jaworski., M. Nasieniewski, K. Przegiętka, Toruń 2001.

Szaniawska W., *Z dziejów warszawskiego rzemiosła. Konwisarstwo i ludwisarstwo od połowy XV do połowy XVII w. Warszawa XVI - XVII wiek*. *Studia Warszawskie*, t. XXIV, 1977.

Tajemnice starych dzwonów Torunia i Chełmna w 500-tną rocznicę ulania wielkiego dzwonu Tuba Dei spisane, red. T. Jaworski, M. Nasieniewski, K. Przegiętka, Toruń 2001.

- Teodorowicz-Czerepińska J., *Zasięg eksportu dzwonów z Gdańska w głąb Polski drogami wodnymi* (w:) Sztuka Pobrzeża Bałtyku, Warszawa 1978.
- Trelińska B., *W sprawie datacji średniowiecznych dzwonów krakowskich* (w:) Discernere vera ac falsa (Księga pamiątkowa dla J. Szymańskiego), Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Sectio F, vol. XLV, Lublin 1990.
- Tureczek M., *Inskrypcje na najstarszych dzwonach gminy Trzciel w powiecie międzyrzeckim* (w:) Ziemia Międzyrzecka. Szkice z dziejów pogranicza, red. B. Mykietów, M. Tureczek, Międzyrzecz - Zielona góra 2004.
- Tureczek M., *Dzwon Erdmanna Kalliffe z kościoła pocysterskiego w Gościkowie-Paradyżu*, Lubuskie Materiały Konserwatorskie, t. II, 2004.
- Tureczek M., *Uwag kilka o dzwonach Friedricha Gottholda Körnera z dawnego kościoła miariackiego w Kostrzynie* (w:) De oppido et castello. Przeszłość i teraźniejszość twierdzy Kostrzyn, red. B. Mykietów, M. Tureczek, Kostrzyn - Zielona Góra 2005.
- Wiśniewski J., *O dzwonach*, Miesięcznik Diecezji Chełmińskiej, t. I, 1929.
- Wiśniewski J., *O dzwonieniu prawidłowym i mechanicznych przyrządach dzwonnicych* (w:) Księga Pamiątkowa ku czci bpa. W. Okoniewskiego, pelplin 1936.
- Wójcik W., *Dzwonienie na „Anioł pański” w polskim prawie przedtrydenckim*, Roczniki Teologiczno-Kanoniczne, t. II, 1955.
- Wróblewska E., *Funkcje sakralne dawnych dzwonów kościelnych Pomorza Wschodniego w świetle napisów nadzwonnych*, Studia Pelplińskie, R. XX, 1989 (wyd. 1993.)
- Wyrobisz A., *Elżbieta Wróblewska, Ludwisarnie Benningów, Wittwercków i Anthonych. Studium z dziejów gdańskiego cechu odlewniczego*, Wydawnictwo Naukowe Semper, Warszawa 1999, Kwartalnik Historii Kultury Materialnej, R. XLVIII, nr 1-2 2000.
- Zdrenka J., *Podsumowanie badań epigraficznych w powiecie rugijskim*, Studia Epigraficzne, t. I, 2004.
- Zieliński M. G., *Vovos voco, mortuos plango, fulgara frango - rzecz o dzwonach* (w:) Tajemnice starych dzwonów Torunia i Chełmna w 500-tą rocznicę ulania wielkiego dzwonu Tuba Dei spisane, red. T. Jaworski., M. Nasieniewski, K. Przegiętka, Toruń 2001.